

**Archief
van de rederijderskamer
De Fiolieren
te 's-Gravenpolder
1596-1833**

opgemaakt door
A.J. Barth
Heinkenszand
februari 2022
Gemeentearchief Borsele

Inleiding

Rederijkerskamers waren besloten gezelschappen van burgers, die doorgaans een belangrijke rol in de plaatselijke gemeenschappen speelden. De ontwikkeling daarvan viel in de vijftiende eeuw en hun grote bloei beleefden ze in de eerste zestig jaar van de zestiende eeuw. Bepalend voor hun optreden naar buiten was hun dramatische activiteit: het opvoeren van ‘spelen van sinne’, vaak allegorische schijn-discussiestukken waarin antwoord werd gegeven op actuele vragen en van ‘batementen’ waaronder men kluchten moet verstaan. Voor de rederijkers was de kunst een middel, geen doel. Hun ‘spelen van sinne’ hadden dikwijls een opvoedende taak. Het ging erom het volk te stichten en te onderwijzen, waarbij de aandacht werd gevestigd op maatschappelijke en kerkelijke misstanden. Ze waren ook gezelligheidsverenigingen. Op hun bijeenkomsten placht men in dichtvorm te improviseren. Het was niet ongewoon om tijdens de bijeenkomsten de drinkbeker op gulle wijze van hand tot hand te laten gaan. Vandaar de uitdrukking: ‘rederijkers, kannenkijkers.’

Uitvoeringen werden nogal eens gegeven op Drie Koningen, Eerste Paasdag en Eerste Pinksterdag. Niet alleen na de Reformatie, maar ook in de periode dat heel Zuid-Beveland katholiek was, leverde dat problemen op met de geestelijkheid.

Wanneer de vereniging van ‘s-Gravenpolder is opgericht, is niet bekend. Tijdens de tachtigjarige Opstand is ze ter ziele gegaan. Maar in 1596 kwam een aantal inwoners van het dorp met het verzoek aan ambachtsheer Lieven van Cats om de vereniging nieuw leven in te blazen. Dat werd toegestaan. Ze kreeg de naam “De Fiolieren”. De zinnenspreuk luidde “met deugt verwinnende” en de beschermheilige werd Sint Barbara. Die heroprichting was best bijzonder, want in 1578 waren Goes en Zuid-Beveland van katholiek protestant geraakt. Dat maakt duidelijk, dat er nog veel mensen katholiek waren gebleven.

In de zeventiende eeuw waren er regelmatig problemen met de burgerlijke overheid, die door de protestantse kerk werd aangezet om maatregelen te treffen tegen de rederijkers. Zo werd bijvoorbeeld in 1673 een streng plakkaat door de Staten van Zeeland afgekondigd. Ook in de achttiende eeuw was het nog niet gedaan met de “onderdrukking” van de rederijkers. Zo werd in 1711 in ‘s-Gravenpolder het vaandel met afbeelding van Sint Barbara door het dorp rondgedragen. Niet alle dorpsbestuurders waren tegen de rederijkers gekant en lieten die hun gang gaan. Maar stilletjes aan ging “de fiolieren” steeds verder achteruit. In 1817 was het grotendeels gedaan met het gilde, al gaan de vermeldingen in de archiefstukken nog door tot het jaar 1833.

Er is wat archiefmateriaal bewaard gebleven, dat hieronder is beschreven. Heel bijzonder zijn de toneelrollen. Vandaag de dag worden ze zeer goed bewaard. De hoofdonderwijzer van het dorp, D.A. Poldermans trof in het begin van de twintigste eeuw het archief met de rollen, naar het verhaal wil, aan in de vuilnisemmer van het gemeentehuis. Hij onderkende onmiddellijk het belang van de schriftelijke nalatenschap van de Fiolieren en publiceerde daarover, zoals in 1930 in het Archief van het Zeeuws Genootschap. Dat was een studie over het spel van de Stathouder. In de jaren tachtig van de vorige eeuw vond restauratie van de rollen plaats in het klooster te Heeswijk Dinther. Meerdere malen vonden tentoonstellingen plaats, waarbij gebruik gemaakt werd van de nalatenschap van de Fiolieren.

Heinkensand, februari 2022

A.J. Barth

Inventaris

Aangelegenheden over de vereniging

- 1 Rekest met verzoek om toestemming tot heroprichting van de vereniging
1596
1 katern

- 2-6 Comparitieboeken, lijsten van de leden van het gilde
1619-1733
5 deeltjes
  2. 1619-1636
  3. 1636-1657
  4. 1710-1716
  5. 1716-1740
  6. 1763-1733

NB bevatten aantekeningen van uiteenlopende aard, zoals rekeningen van inkomsten en uitgaven, boetelijsten wegens niet bijwonen van de activiteiten, benoemingen van bestuursleden, een boekenlijst en een akkoord met de molenaar over het vervallen van de levering van een zak tarwe

7. Reglementen op het gilde
1792, z.j.
1 omslag

Toneelrollen en repertoria

- 8-25 Toneelrollen, in rol gevouwen teksten van uitgevoerde toneelstukken en batementen
16^e eeuw
17 kokers
  8. Haestbedrogen en vrou Pluijsse, 2 stukken
  9. Haestbedrogen en vrou Pluijsse, rol van haestbedrogen, 4 stukken
  10. Scavuijt, rol van scavuijt, 6 stukken
  11. Scavuijt, rol van de man, 4 stukken
  12. Scavuijt, rol van de vrouw, 1 stuk
  13. Decusmundus en Paulina, rol van Decusmundus, 4 stukken
  14. Decusmundus en Paulina, rol van Paulina, 5 stukken
  15. Decusmundus en Paulina, rol van vleeselijke begheerte, 5 stukken
  16. Decusmundus en Paulina, rol van keizer Tiberias, 1 stuk
  17. Decusmundus en Paulina, rol van een priester van Aruibis, 1 stuk
  18. Gillette, rol van Manfredis, 3 stukken
  19. Gillette, rol van Jaconet, 1 stuk
  20. Gillette, rol van Manfredis, 1 stuk
  21. Gillette, rol van 's lands staten, 1 stuk
  22. Gillette, rol van de gemeente, 1 stuk
  23. Neerstigh ondersouck, rol van de gemeente, 1 stuk
  24. Lanseloet van Denemerken, rol van Sandrijn, 1 stuk
  25. Lanseloet van Denemerken, rol van Lanseloet, 4 stukken

26-50 Repertoria.

Ca. 1500-ca. 1620

25 bandjes

26. 'sGravenpolders Jonckheijt en Retorijke
27. Arm van State
28. Haestbedrogen en vrouw Pluijsse
29. Claes en Geene
30. Abraham en Lot
31. Niemans Eijgen en Myselis Onvrij
32. De medogenloze schuldenaren
33. De Stathouwer
34. Scavuijt
35. De bruiloftsgangers zonder feestkleed
36. Lucrecia
37. Hertogh Albertus
38. Wercken der barmherticheijd III
39. De Graci Gods
40. De bruilofsgangers zonder feestkleed
41. De onrechtvaardige pachters
42. De duegdige en de Gierige Rijck
43. Joseph
44. De Stathouder
45. Koningin Elysabeth
46. Koningin Elysabeth
47. Koninck Darius
48. Sigismundi
49. Amon
50. Isabella, coninginne van Spangien

Niet behorend tot het archief

- 51 Documentatie, met een essay van D.A. Poldermans over het Spel van de Stathouwer, en krantenartikelen over de Fiolieren
1930, 1996, 1999, 2007
1 omslag
- 52 Stukken over de uitlening van stukken en toneelrollen voor tentoonstellingen
1999
1 omslag